

Голиш Г.М., Голиш Л.Г., Пономаренко М.Ф. Подорож Златокраєм. Нарис історії та сьогодення Золотоніського району. – Черкаси: Вертикаль, 2008. – 572 с., іл.

Сучасний етап розвитку історичної науки характеризується підвищеним інтересом дослідників до проблем регіоналістики. У цьому контексті гносеологічно перспективним видається розробка сучасної наукової версії минувшини регіонів і населених пунктів України з максимальним врахуванням сьогоденних історіософських викликів нашого непересічного часу, реалізацією продуктивної інтеграції зусиль професійних науковців і краєзнавців-аматорів, суттєвим оновленням і доповненням напрацьованого фактажу тощо. На наше переконання до видань саме такого ґатунку і рівня варто віднести книгу “Подорож Златокраєм. Нарис історії та сьогодення Золотоніського району”, яка побачила світ торік у черкаському видавництві “Вертикаль”. Авторами цього доволі об’ємного дослідження (572 стор. формату 4,5) стали кандидат історичних наук, доцент кафедри історіографії, джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького, член Національної спілки журналістів України Г.М. Голиш (керівник авторської групи), кандидат історичних наук, викладачка названої кафедри Л.Г. Голиш і ветеран краєзнавства, заслужений учитель України М.Ф. Пономаренко.

Книгу присвячено Золотоніщині – унікальній територіально-адміністративній складовій України, справжній природній перлині Середнього Подніпров’я, краю славного козацького минулого, багатющих бойових і трудових традицій, непересічного сьогодення. Прикметно, що це видання винесене на суд читачеві в рік відзначення 85-х роковин утворення Золотоніського району, що значно посилює його актуальність.

Структурно дослідження складається з 8-ми великих композиційних частин, зміст яких розкриває практично всі сторони життя району та його населених пунктів у минулому й сучасному. Тут подається географічна довідка про край, що територіально є одним із найбільших на Черкащині. Зокрема, стисло охарактеризовано геологічну будову, рельєф, клімат, корисні копалини та ґрунти, води, рослинний і тваринний світ тощо (с. 7–12). Текст супроводжується подачею карт і картосхем: адміністративної, фізичної, геологічної, ґрунтів, флори і фауни, корисних копалин.

“Помандруймо в минувшину” – така назва розділу, де йдеться про історію Златокраю від неоліту, коли він почав залюднюватися, до початку ХХ століття (с. 13–74). Зі сторінок книги читач дізнається про те, що в добу Київської Русі регіоном проходила Надсупійська лінія оборони з головним опорним пунктом, літописним містом-фортецею Пісочен, що містечко Кропивна під час Визвольної війни середини ХVІІ ст. стало полковим центром і резиденцією Ф. Дзеджелія – одного з найближчих соратників Б. Хмельницького, а також, що в Золотоноші жив герой війни з наполеонівською Францією Д. Невіровський.

Золотоніська земля дала Україні і світу таких відомих людей як М. Максимович і С. Шелухін, О. Бах і О. Баранников, О. Навроцький і К. Думитрашко, Ю. Гедзь і М. Терещенко, А. Гончар і М. Голубович. Тут жили і творили Г. Сковорода, І. Котляревський, С. Скляренко, І. Ле, розпочала свою сценічну діяльність зірка театру і кіно Н. Ужвій. Родом із Золотоніщини 6 Героїв Радянського Союзу, 4 повних кавалерів ордена Слави, а 13 її кращих трудівників було удостоєно високого звання Героя Соціалістичної Праці, один – Героя України. Про кожного з цих та інших достойників-золотонісців на сторінках книги вміщено стислі біографічні довідки, що посилює інформаційну цінність видання.

Досить багатопланову інформацію містить розділ, де йдеться про сьогодення Золотоніщини. Тут детально проаналізовано практично всі сфери життєдіяльності населення району: економічна, соціальна, політична, управлінська, культурно-освітня, медична, фізкультурна, релігійна, повсякденна. Окремий сюжет присвячено драматичній історії помітного духовного центру України – Свято-Покровського Красногірського монастиря: від його першоджерел у ХІІІ ст. до сучасності (с. 75–90).

Лева ж частка сторінок видання відведена під окремі нариси про кожне з 63-х нині суцільних поселень Золотоніщини. Адже беззаперечною є істина, що саме населені пункти були й залишаються своєрідними точками опори в історичному просторі буття. Поряд з об’ємною оповіддю про історичний шлях райцентру – м. Золотоноші (с. 103–140) та нарисами, присвяченими центрам сільрад (с. 141–384), у книзі подана й не менш детальна інформація про невеликі населені пункти – селища і хутори (с. 385–500). Такий підхід є, безперечно, виправданим і виправляє

попередню помилку краєзнавців із дещо некоректним ставленням до дослідження тих поселень, які з різних причин опинилися в другому адміністративному ешелоні. Історико-соціальний портрет кожного населеного пункту подано за єдиним чітким алгоритмом, який передбачає етимологічне тлумачення ойконіма, результати ономастичних розвідок авторів у даному поселенні, нарис його історії, аналіз різних сторін сьогоденного життя, соціально-демографічну характеристику, інформацію про відомих людей тощо. Неабиякий інтерес становлять також подані відомості про повторюваність назви конкретного населеного пункту на мапі України та зарубіжному пострадянському просторі (як однакові, так і однокореневі ойконіми). Отже, застосований у дослідженні алгоритм передбачає комплексний підхід і всебічний аналіз історії та сучасності кожної з територіальних громад сільського району.

В особливу заслугу авторському колективу варто поставити подання відомостей (чи не вперше в практиці краєзнавчих досліджень) про зниклі поселення, які згоріли в полум'ї воєн, знелюдніли через голодомори, стали жертвами індустріалізації та урбанізації, потрапили в розряд “неперспективних” чи були затоплені водами Кременчуцького водосховища (с. 501–516). Таких екс-поселень на теренах Златокраю виявилось близько 130 і про кожне з них автори подають компакту довідкову інформацію.

Достовірність наведених у книзі фактів засвідчують бібліографічні посилання, які вміщені після кожного сюжету. З них випливає, що дослідження ґрунтоване на досить розлогій джерельній базі: матеріалах центральних, регіональних і місцевих архівів, опублікованих документах, статистичних довідниках, стародруках, періодиці ХХ ст., речових джерелах, спогадах, результатах інтерв'ювання і соціологічних опитувань.

У структурі книги є також хронологічна таблиця найважливіших дат із історії краю (понад 200 дат), географічний (близько 700 найменувань), іменний (понад 2 тис. імен) покажчики, анотації російською та англійською мовами (с. 517–564). Цей науково-довідковий апарат значно посилює рівень видання і сприятиме ліпшому орієнтуванню читача в тексті.

Чільне місце на сторінках книги зайняли й різноманітні фотоілюстрації: як історичного плану, так і сучасні, сюжетні та портретні, у чорно-білому і кольоровому варіантах. Поданий матеріал композиційно єдиний, мова викладу достатньо жива, доступна, високолітературна. Доречним вважаємо і вміщення епіграфів перед основними сюжетами, для них використані поетичні рядки відомих літераторів-черкашан І. Дробного, В. Шпака, В. Даника, О. Лищенко, М. Озирського, Л. Зоряної, а також місцевих авторів.

Про належний науковий рівень видання свідчить і той факт, що передмову до нього написав голова правління Національної спілки краєзнавців, Герой України, академік П. Т. Тронько. Схвальні оцінки цьому історико-краєзнавчому дослідженню дали рецензенти – професори В. М. Мельниченко, А. Г. Морозов та А. Ю. Чабан.

Звісно, видання не позбавлене недоліків, які втім не носять принципового характеру. Поставивши перед собою надзавдання “осягнути неосяжне”, автори не зуміли надати кожному сюжету завершеного характеру і залишили доволі широке дослідницьке поле для своїх наступників. У подальшому бажано було б розгорнути стислі відомості про зниклі населені пункти у самодостатні нариси. Має місце й прикра помилка в подачі туристичної мапи району (замість “центри козацьких сотень” зазначено “...полків”). Видання виграло б від ширшого залучення етнографічного матеріалу та глибшого аналізу повсякденного життя жителів краю на різних етапах його історії.

Проте вказане не вплинуло суттєво на рівень видання, яке, на нашу думку, заслуговує схвальної оцінки. Свідченням суспільного визнання цього науково-краєзнавчого проекту стало присудження його авторам обласної краєзнавчої премії ім. М. Максимовича. Безперечно, книга стане цінним подарунком краєзнавцям, викладачам, студентам, учням, усім хто цікавиться історією краю. Сподіваємося, що услід за першим, порівняно невеликим накладом (1000 прим.), будуть і наступні з тим, аби це суспільно значуще видання знайшло якомога більшу кількість читачів.

Олександр Перехрест